

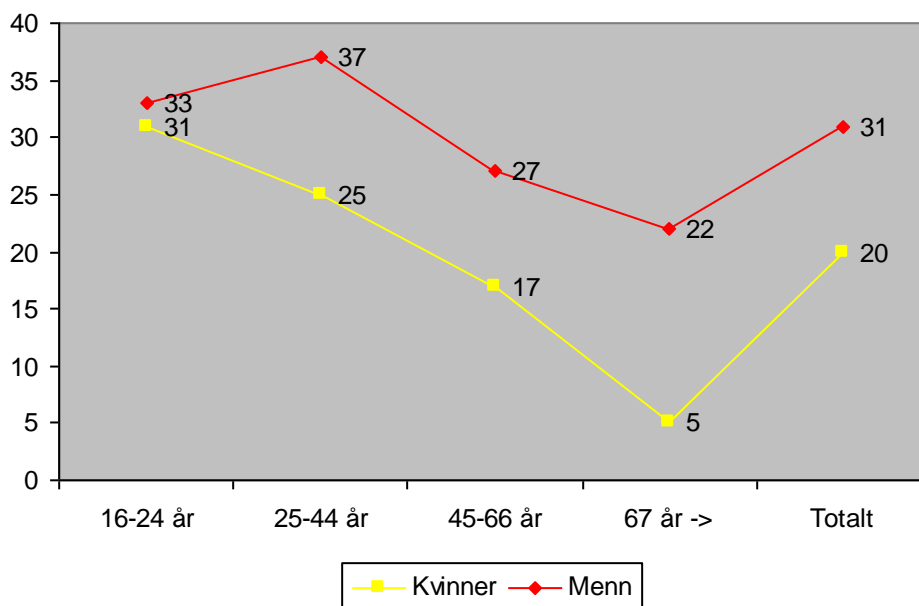
Veien videre - Idrett
Seminar Kilden og Norsk Kvinnesaksforening

7.mars 2007

Professor Kari Fasting

NIH

Jeg har valgt å konsentrere meg om det som vi kan kalle 'gullalderen' i Norges idrettsforbunds (NIFs) kvinnepolitiske arbeid som foregikk fra midten av 80-årene og frem til begynnelsen på 90-tallet. Men før jeg gjør det la oss ta en titt på dagens situasjon. Figur 1 viser hvor mange kvinner og menn som er aktive i et idrettslag sett i forhold til alder.

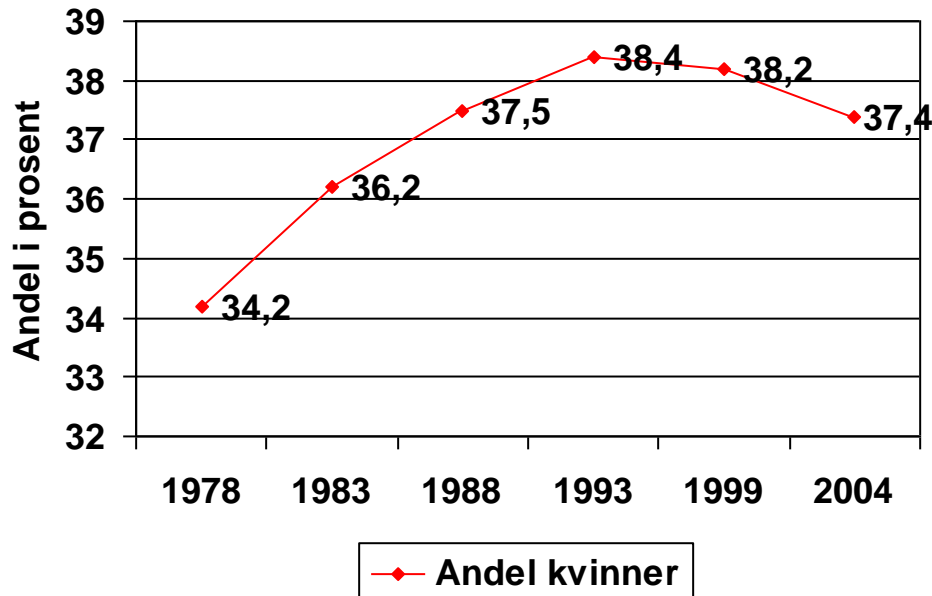

Figur 1. Andel aktive i norske idrettslag sett i forhold til kjønn og alder(2004).

Det som er verdt å merke seg i denne figuren er frafallet blant kvinner. I aldersgruppa 16-24 år er det nesten like mange unge kvinner som unge menn, men så inntreer ett mye større frafall blant kvinner enn blant menn. Størst forskjell mellom kjønnene finner vi i den eldste aldersgruppa, hvor henholdsvis 5 % av kvinnene og hele 22 % av mennene er aktive i et idrettslag. Vi vet fra andre undersøkelser at kvinner er

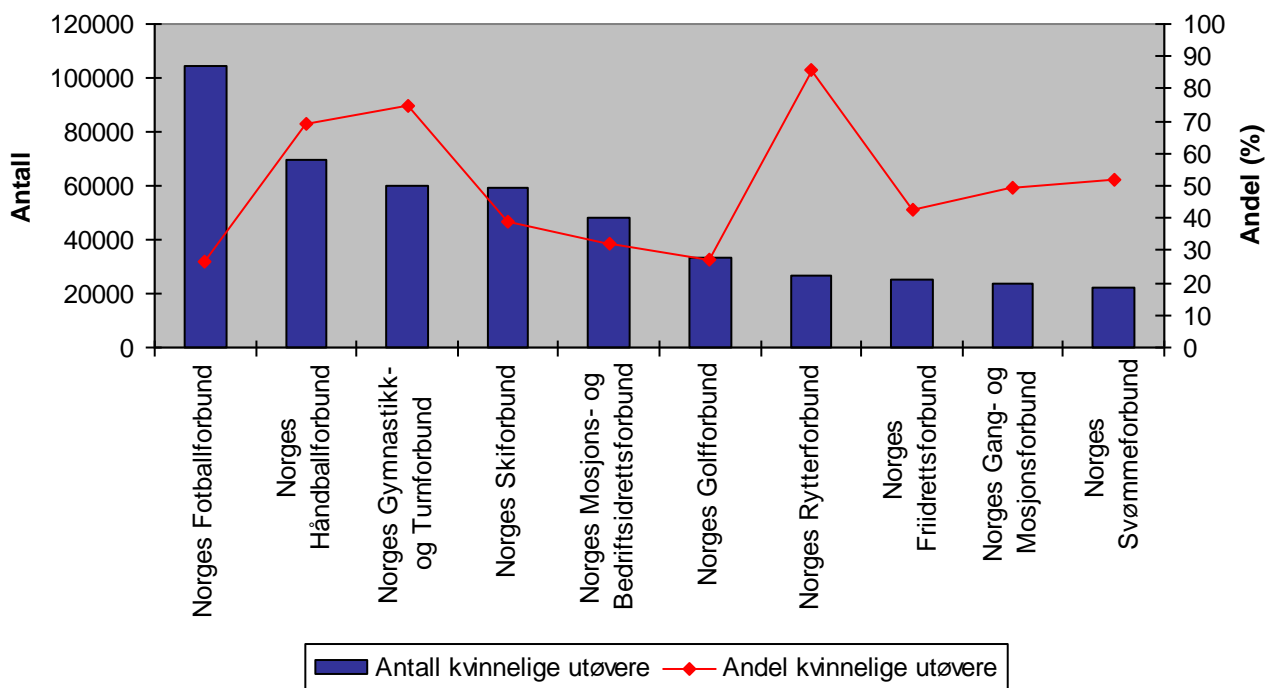
omtrent like fysisk aktive på fritida som menn, spesielt når de ikke er småbarnsmødre lenger. Tallene i figur 1 kan derfor tyde på at den organiserte idretten enten ikke har ett tilbud til mange kvinnegrupper, eller at tilbudene ikke er attraktive nok, slik at man foretrekker private treningsentre eller trener alene osv. Med referanse til den statsstøtten idretten får er det ut fra et likestillingsperspektiv derfor grunn til å se nærmere på om idretten gjør noe for å tiltrekke seg flere kvinner.

Den neste figuren viser utvikling i andelen kvinner i norsk idrett fra 1978 og frem til 2004. Vi ser at andelen har vært relativt stabil de siste 20 årene, og variert mellom 36 og 38 prosent.

Figur 2. Utvikling i andelen kvinnelige medlemskap i norsk idrett fra 1978 til 2004.

Men det er store variasjoner innen de ulike idrettene. Dette fremgår av den neste figuren, som viser antall kvinner og andelen kvinner innen de ti største kvinneidrettene.

Figur 3. Antall og andel kvinner i ulike idretter (2004)

Figuren viser at fotball er den desidert største kvinneidretten i Norge. Det er interessant når man tenker på at fotball var forbudt for jenter og først ble offisielt tatt opp i det gode selskap, dvs. Norges fotballforbund i 1975. De siste 30 årene har imidlertid fotballforbundet jobbet systematisk med jente- og kvinnefotballen, noe som nok kan forklare den store tilslutningen. Vi ser også at det faktisk er noen særforbund som har flere kvinnelige enn mannlige medlemmer. Norges Rytterforbund er dominert av kvinner, og det samme gjelder Norges håndballforbund og Norges Gymnastikk- og Turnforbund.

Men la oss gå tilbake til veien videre fra 1970-årene, og begynne med 1984 og valget på idrettstinget, som ble dramatisk. For første gang var en kvinne, Kjersti Jaråker, innstilt av valgkomiteen, men tapte presidentskapet med kun en stemme til Hans B. Skaset. Noen år senere skjedde det samme med Marit Wiig, som tapte med noen få stemmer til Arne Myhrvold. Norsk idrett har følgelig ennå ikke hatt en kvinnelig president.

Noen få dager etter idrettstinget i 1984 hadde Likestillingsrådet en høring om idrett og kvinner. Presidenten i Norges idrettsforbund var her invitert til å delta i en

paneldebatt. Idrettsforbundet hadde på den tiden intet kvinneutvalg og den nye presidenten (Skaset) ble hardt presset på høringen. Til tross for at det nye idrettsstyret la ned alle utvalg, ble det kort tid etter høringen oppnevnt en egen arbeidsgruppe som skulle utrede kvinnesatsingen i NIF. Arbeidsgruppen la i november frem et utkast til en handlingsplan, *Mer idrettslig aktivitet for flere kvinner 1985-1987*. Måneden etter vedtok idrettsstyret retningslinjer for det kvinnerettede arbeidet i organisasjonen. Dette innebar blant annet opprettelse av et sentralt kvinneutvalg med Tove Strand (Gerhardsen) som leder ¹. Denne oppnevningen var viktig, fordi Tove Strand (Gerhardsen) satt i idrettstyret, og demonstrerte idrettsstyrets seriøsitet med oppnevningen. Det sentrale kvinneutvalget var ikke tenkt som ett utvalg utenfor maktens sirkler som levde sitt eget liv. Viktig var det også at idrettsstyret bestemte at det kvinnerettede arbeidet skulle ivaretas av en konsulent ansatt på heltid i administrasjonen sentralt, at det skulle øremerkes midler til tiltaket, nærmere bestemt 1 mill. kroner det første året, samt at alle kretser og særforbund skulle ha kvinneutvalg.

Målet med det kvinnerettede arbeidet var å øke formell og reell likestilling; øke tilgangen på kvinnelige tillitsvalgte, lagledere, oppmenn, trenere og dommere på alle nivåer i organisasjonen samt øke kvinners deltakelse i aktiv idrett. For å få dette til var kvinneutvalget av den oppfatningen at det måtte en del endringer til i organisasjonen. Valgspråket til kvinneutvalget var således *Flere kvinner inn i styrende organer – mer idrett på kvinners premisser!* Prioriteringen ble lagt på skoleringsvirksomhet, og en arbeidsgruppe under ledelse av Anne Thidemann fikk i oppdrag å utvikle et lederkurs (utviklingskurs) som fikk tittelen *Kvinner Kan – Vil og Tør*. Dette kurset ble allerede første året en stor suksess. Det ble blant annet nødvendig å avholde kurslærerkurs for å bygge opp ett nettverk av kurslærere som kunne trå til når forskjellige organisasjonsledd i framtida ønsket å gjennomføre kurset. Vi har ikke helt sikre tall her, men man tror at mer enn 3000 kvinner i løpet av en fem års periode gjennomførte kurset *Kvinner –Kan- Vil og Tør*, som også ble eksportert til andre land.

Starten på oppbyggingen av et kvinnenettverk i organisasjonen ble også påbegynt i 1986 idet det ble arrangert en konferanse med ca 50 representanter fra særforbundene. I samarbeid med Sportsjournalistenes forening inviterte kvinneutvalget sportsjournalister til et seminar, hvor 25 journalister deltok. Mange av disse var høyt profilerte, og

seminaret ble oppsummert som svært lærerikt og nyttig for begge parter. Dette seminar ble også gjentatt ett par år senere. Men kvinneutvalget hadde mange flere baller i luften, blant annet ble det utgitt forskjellige emnehefter, for eksempel ”Myter om kvinner og idrett”, ”Kjønnsroller og idrett”, ”Å trene kvinner”, osv.

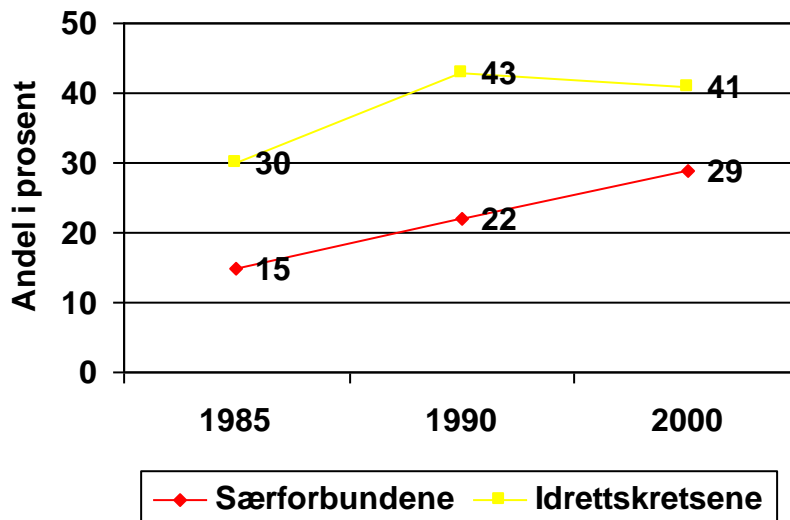
Dagen før idrettstinget i 1987, hvor kvinneutvalgets videre skjebne skulle avgjøres, hadde kvinneutvalget nattmøte med de kvinnelige delegatene. Her hjalp vi flere med å skrive innlegg som skulle fremføres fra talestolen i plenum. Det kvinnerettede arbeidet fikk, noe overraskende, mye rosende omtale på idrettstinget i 1987 og etter en del debatt ble det bestemt at satsingen på kvinner skulle fortsette i en ny tingperiode, og en ny handlingsplan—*Mer idrettslig aktivitet for flere kvinner 1988-90* ble utarbeidet.

Et nytt kvinneutvalg ble oppnevnt, nå med NIF styremedlem Møyfrid Hallset Skei som leder, og som en konsekvens av et vedtak om kjønnsrepresentasjon i alle utvalg i organisasjonen fikk kvinneutvalget sine to første mannlige medlemmer.

Det tar for mye plass å gi en detaljert oversikt over alle aktivitetene som kvinneutvalget gjennomførte i denne perioden. Det ble blant annet jobbet mye med å få igjennom ett lovforslag om kvotering, noe som til slutt lyktes i 1990. Da hadde debatten pågått i 10 år, og allerede i 1987 vedtok tinget lovbestemt kvinnerepresentasjon i de sentrale ledds styrer, råd og utvalg. Videre ble det bestemt at kjønnsnøytrale betegnelser skulle gjennomføres konsekvent i NIFs lovverk. En kvinne (Marit Wiig) ble satt til å lede arbeidet med å gjennomgå lovverket. I Lovheftet som ble ajourført etter vedtak på idrettstinget i 1990 lød § 2-4 (Kjønnsfordeling) som følger:

Ved valg/oppnevning av representanter til ting, samt medlemmer til styrer, råd og utvalg i NIF og NIF's organisasjonsledd skal det være kandidater/representanter fra begge kjønn. Kjønnsfordelingen i medlemsmassen i det enkelte organisasjonsledd skal være retningsgivende for sammensetningen, dog slik at det er minst to representanter fra hvert kjønn. Dette gjelder ikke i råd og utvalg m.v. som består av 3 eller færre medlemmer. Idrettsstyret kan når det foreligger særlige forhold gjøre unntak fra denne bestemmelsen².

Nå kan man spørre seg om dette har hatt noen effekt? For både særforbund og idrettskretser synes vedtaket å ha hatt en effekt. Dette fremgår av figur 4. Selv om vedtaket kan betraktes som en moderat form for kjønnskvoltering, var det og er det 'enestående', dvs. svært radikalt i en internasjonal idrettssammenheng.

Figur 4. Utviklingen i andelen kvinnelige medlemmer i særforbund og idrettskretser

Høsten 1987 sto også trenerrollen i fokus i det 40 kvinnelige C/D-trenere deltok på en konferanse i kvinneutvalgets regi. Året etter ble trenerskolen lansert. Det ble et vellykket pionerprosjekt. Ca 25 kvinnelige toptrenere fra fire ulike særforbund prøvekjørte en utdanning fokusert på trenerrollen sett fra et kvinneperspektiv. Denne trenerskolen ble senere arrangert i nordisk regi. Samme år igangsatte kvinneutvalget i samarbeid med noen av de største særforbundene et utdannings- og aktivitetsprosjekt som hadde til hensikt å motivere store kvinnegrupper til fysisk aktivitet i regi av den organiserte idretten. Prosjektets motto var *Det er bedre å være i form enn å være velformet*.

Sommeren 1988 var Oslo vert for den største nordiske kvinnekonferansen noensinne. Før dette hadde det sentrale kvinneutvalget tatt initiativ til et nordisk samarbeid mellom de nordiske idrettsforbundene. For første gang var idrett representert på en generell kvinnekonferanse, både med foredrag og med tilbud om praktiske aktiviteter.

Kvinneutvalget arrangerte også *Forum for toppidrettsutøveren og hennes støtteapparat*, som konkluderte med at det er like naturlig med kvinner som med menn i støtteapparatet, og at utvelgelse av ledere burde skje mer etter funksjon enn etter posisjon. Parallelt med dette ble de tidligere aktiviteter videreført; nettverksamlinger for kvinnelige representanter fra idrettskretser og særforbund, *Kvinner – Kan og Vil* kurs, samt kursledersamlinger for lederne av disse. Resultatene fra *Kvinneprosjektet* som det kvinnerettete arbeidet i NIF også ble kalt, skulle fremlegges på tinget i 1990 og evalueres slik som i 1987. Kvinneutvalget igangsatte derfor på eget initiativ to omfattende evalueringsprosjekter i 1989, og de viktigste resultatene herifra ble fremlagt på idrettstinget i 1990. Hovedfunnene i en av undersøkelsene var at det var tre faktorer som fremsto som viktige forutsetninger for å lykkes i det kvinnerettete arbeidet. Dette var: 1) Den kvinnetillitsvalgte (leder av kvinneutvalget) innsikt, kunnskap og personlige egenskaper. 2) Hvordan arbeidet formelt var forankret og strukturert i det enkelte ledd i organisasjonen. 3) Bevissthetsnivå og forståelsesfellesskap i det enkelte ledd i organisasjonen.

Det var stor kvinnerettet aktivitet i idretts-Norge på denne tiden, og undersøkelsen viste at bare i 1988-89 var det gjennomført 167 særtiltak for kvinner i idrettskretser og særforbund.³

Fra begynnelsen av 90-tallet ble det gitt mindre ressurser til det kvinnerettete arbeidet i norsk idrett, og kvinneutvalget ble nedlagt i 1994. Jorid Hovden skriver i sin doktorgradsavhandling at

trass i evalueringsrapportens konklusjonar, vedtok Idrettstinget i 1994 full kjønnsintegrering i den forstand at heile organisasjonen no skulle ta ansvar for at både kvinner og menns erfaringar, verdier og prioriteringar skulle prege organisasjonsarbeidet.

Videre skriver hun at NIF ikke har gjennomført kjønnspolitiske evalueringer i etterkant av integreringsvedtaket i 1994. *Korleis det kollektive og kjønnsnøytrale ansvaret for*

*likestilling og kjønnsutjamning har blitt handtert og implementert, er det dermed lite kunnskap om.*⁴ Det har også vært vanskelig, for ikke å si umulig å få rede på eller å se hvordan organisasjonen konkret har arbeidet for å følge opp sine kjønnspolitiske mål. Stillingen som kvinneidrettskonsulent er forsvunnet og det samme er det nettverket som ble bygd opp på slutten av 80-tallet.

Men etter ca 10 år hvor det har vært vanskelig å få øye på en bredere satsing på kvinner i norsk idrett ble frafallet på jentesiden spesielt diskutert på idrettstinget i 2003. I oktober 2004 var 45 kvinner i ledende verv og stillinger i idretts-Norge invitert til Ullevål med tanke på å etablere et kvinnenettverk, og for noen måneder siden ble det opprettet et arbeidsutvalg som spesielt skal arbeide for å få flere kvinnelige ledere og trenere.

Kvinneutvalget fra midt på 80-tallet møtte mye skepsis og motstand på forskjellige nivå i organisasjonen, ikke minst gjaldt dette de særtiltak hvor bare kvinner kunne delta, for eksempel utviklingskurset *Kvinner Kan – Vil og Tør*. Det var også motstand mot selve ideen med nødvendigheten av å ha egne kvinneutvalg/kvinnekontakter, siden alle var enige om at full kjønnsintegrasjon var målet. Hvis jeg skulle si noe om hva vi har lært av dette arbeidet er det at for idretten er særtiltak nødvendig, og det kan synes som at idretten nå i 2007 også forstår dette. Det triste er at det kvinnenettverket som var bygget opp i organisasjonen har gått tapt. Det sentrale kvinneutvalget arbeidet ut i fra at det var nødvendig med en endring av kulturen i idretten for å få aktivisert flere kvinner. Dette har det alltid vært vanskelig å få gehør for. Den positive utviklingen som har vært i idretten må sies å være ”likestilling på menns premisser” (liberal feminisme). Jeg vil slutte med følgende sitat fra Jorun Solheim fra 1994, som etter min mening er like aktuelt i dag:

«Vi veit i dag ein god del om kva som er kvinners interesser og ønskjer når det gjeld idrettslege aktivitetar, organisasjonsformer, arbeidsmåtar og leiingsformer...

I dag er det ikkje mangel på kunnskap. Det er heller mangel på vilje til å setje seg inn i denne kunnskapen som finst, og følgje opp dette i praksis.

Spørsmålet er om det er politisk vilje innanfor idretten til å ta denne kunnskapen på alvor og omskape den til handling»⁵

---

¹ Det første kvinneutvalget besto i tillegg til leder av Kari Fasting, Norges idrettshøgskole, Gerd von der Lippe, Telemark distriktshøgskole, Ellen Wille, Norges fotballforbund, Møyfrid Hallset Skei Sør-Trøndelag Idrettskrets med Rita Andersen som fungerende sekretær

² Norges idrettsforbund Lovhefte 1990, s 8

Skou, G. Kvinnerett arbeid i Norges idrettsforbund – sett i et kvinneperspektiv. Evalueringsrapport NIF/NIH 1990, s 3-8

⁴ Hovden, J. Makt, motstand og ambivalens. Betydningar av kjønn i idretten. Avhandling for graden doctor rerum politicarum. Institutt for sosiologi, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, universitetet i Tromsø 2000.

⁵ Solheim, J. (1994). Kvinnelege leiarar og trenarar - framandelement i idretten? I Haneborg, J. *Kvinner – en utfordring for idretten?*. Oslo: Norges Forskningsråd